

Kéri Kálmán

(1901–1994)

Kéri Kálmán hosszú élete során változatos pályát futott be, amíg egy szépeességi százsz eredetű mozdonyvezető fiából az 1990-ben demokratikusan választott Magyar Országgyűlés korelnöke lett. Életútja átfogta az egész 20. századot. Ismerője volt a magyar és a közös magyar–osztrák múlt szinte minden, említést érdemlő eseményének. Életében övezte megbecsülés és tisztelet, ette a rabok vékonyka és keserű kenyerét, volt foglya az orosz megszálló hatóságoknak és a magyar ÁVH-nak is. Százakat vallhatott barátjának, ezeket bajtársának Magyarországon és külföldön egyaránt. Államférfiak és politikusok sokaságát éppúgy ismerte, mint a lövészárkok egyszerű katonáit. Úgy hozta a sors, hogy két világháborút, forradalmakat és ellenforradalmat élhetett meg. A történelem szomorú alakulása miatt szülőföldje idegen ország részévé vált. Katonai tanulmányainak egyik színhelyét, az alsó-ausztriai Traiskirchent 1918 után szintén csak útlevéllal kereshette föl. Egykori bajtársai sorra elfogytak mellőle: kik Magyarországon, kik külföldön fejezték be földi pályafutásukat. Rajta viszont, úgy tűnt, nem fogott az idő, pedig volt mit átélnie. Kéri Kálmán volt a m. kir. Honvédség vezérkari ezredese, a Magyar Honvédség ezredese, majd a rendszerváltoztatást követően a Magyar Honvédség tartalékos vezérőrnagya (1990) és nyugállományú vezérezredese (1991).

Családi háttér és tanulmányok

Kéri Kálmán – a nevét még fia születése előtt Fickerről Kérire változtató – Kéri Gyula mozdonyvezető és Fröhlich Vilma egyetlen gyermekeként 1901. július 25-én látta meg a napvilágot Iglón. A magát büszkén magyarnak valló cip-szer család gyermeke – ahogy ő emlékezett, a családban németül inkább mondták azt, hogy „Wir sind Ungarn”, mint azt, hogy „Wir sind Deutsche” – korán árvaságra jutott. Így nemcsak az egyenruhák és a fegyverek iránti vonzalom volt az, amely az iglói gimnázium első négy osztályának jó, illetve elégséges eredménnyel való elvégzése (1911–1915) után a traiskircheni cs. és kir. tüzérségi hadapródiskolába irányította Kéri Kálmán útját, hanem az ingyenes tanulás, illetve taníttatás lehetősége is.

Traiskirchen örök emlék maradt az életében: a szigorú napi és kiképzési rend mellett engedélyezett bécsi séták, a hadapródiskola növendékeként a magyar állampolgárságú növendéktársaival a magyar himnusz éneklése a *Gott erhalte* helyett – „mert mi magyarok vagyunk” –, részvétel I. Ferenc József császár és király temetésén 1916 decemberében, az összeomlást követően, 1918 novemberében a Schönbrunn fegyveres őrizete, mert annak védelmére, illetve őrizetére katonai erő, a hadapródiskola növendékein kívül nem állt rendelkezésre.

A Monarchia felbomlása után hosszú hajóját során jutott el számos magyar állampolgárságú növendéktársával – így a haláláig barátjának megmaradt Pogány (akkor még Penna) Imrével –, illetve a mödlingi és bécsújhelyi katonai akadémiákon tanult magyar fiatalokkal Budapestre, ahol szinte kivétel nélkül valamennyien a magyar királyi jelzőtől már megfosztott Ludovika Akadémia „akadémikusai” lettek.

A Ludovika Akadémián

A Magyarországi Tanácsköztársaság 1919. március 21-ei létrejöttét követően továbbra is a Ludovika Akadémia hallgatója maradt, és így akár „vörös katonának” is tekinthető. Az intézmény nevét hamarosan Vörös Parancsnokképző tanfolyamra változtatták, de a tanári kar továbbra is a „régí tisztekből” állt.

Alig tizenennyolc évesen résztvevője lett az úgynevezett „ludovikás ellenforradalomnak” (1919. június 24.), amelyet követően – Guido Romanelli olasz alezredes határozott fellépésének köszönhetően – „csak” Sinkó Ervin politikai

előadásait kellett hallgatnia többtucatnyi társával együtt, amit ő „komoly büntetésnek” tekintett. Azt követően rövid időre a román arcvonalra vezényelték.

A Vörös Hadsereg összeomlását követően ismét a Ludovika Akadémiára került, és a tüzérsztály akadémikusa lett. 1921. augusztus 20-án fejezte be tanulmányait „igen jó” összeredménnyel, és tüzérhadnaggyá avatták. Első szolgálati helye a miskolci 7. tüzérsztály volt, amelynek fiatal tisztjeként vezényelték csapattestével együtt 1921 októberében Budapestre, a volt uralkodó, IV. Károly második visszatérési kísérlete alkalmával. Ő is, mint számos tiszttársa, feltette a kérdést magának és parancsnokának is: az uralkodó vagy a kormányzó? Érdemleges választ azonban nem kapott.

A két világháború között

1921. november 1-jével áthelyezték a m. kir. 4. honvéd tüzérsztály állományába, és Tolnán a tarackos, illetve az aknavetőűteg beosztott tisztje lett. 1923 júniusában mint aknavető tiszttel még Tolnáról vezényelték Inotára egy két hónapos közelharctanfolyamra, amelyet igen jó összeredménnyel végzett el. 1924. július 1-jével szolgálati útja Budapestre vezetett. A m. kir. Honvédség főparancsnokának, vitéz bulcsi Janky Kocsárd lovassági tábornoknak, majd vitéz Kárpáthy Kamilló gyalogsági tábornoknak lett a parancsőrtisztje. Ebben a beosztásában kapta meg 1924. október 1-jén főhadnagyi előléptetését 1924. szeptember 1-jei ranggal és 11. rangszámmal.

1926. szeptember 1-jével áthelyezték a budapesti m. kir. 1. honvéd tüzérsztály állományába, ahol ütegtisztként, illetve segéd tisztként szolgált.

A m. kir. 1. honvéd tüzérsztály állományába tartozó Kéri Kálmán 1926. október 1. és 1927. május 1. között tüzértiszti lovaglótanfolyamot végzett kiváló eredménnyel Kecskeméten, majd 1927. október 1. és 1928. május 1. között a Szegedi Szabályzatismertető tanfolyam hallgatója volt. A különböző vegyesdandárok állomáshelyén működő szabályzatismertető tanfolyamok a m. kir. Honvéd Hadiakadémiára – amely akkor rejtési okok miatt a „Budapesti Szabályzatismertető tanfolyam” nevet viselte – történő beiskolázás „előszobái” voltak.

Kéri Kálmán a Szegedi Szabályzatismertető tanfolyamot „igen jó” összeredménnyel végezte el, és sikeres felvételi vizsgát követően 1928. október 1-jén megkezdte tanulmányait a Budapesti Szabályzatismertető tanfolyamon, amelynek akkor Werth Henrik tábornok, a Honvéd Vezérkar későbbi főnöke (1938.

szeptember 28. – 1941. szeptember 4.) volt a parancsnoka. Kéri Kálmánra a képzett, komoly vezérkari múlttal rendelkező parancsnok nagy hatást gyakorolt.

A vezérkari tanulmányait 1931. április 30-án befejező Kéri 1931. május 1-jével századosná nevezte ki az államfő, és áthelyezték a pécsi m. kir. 4. honvéd vegyesdandár-parancsnokság vezérkari osztályra beosztott vezérkari tisztnek.

Egy esztendei vezérkari próbaszolgálatát követően átkerült a vezérkari testületbe – a trianoni békediktátum katonai előírásai okán „vezérkari szolgálatot teljesítő” azaz vkszt.-századosként –, és 1932. augusztus 1. és 1933. augusztus 1. között a pécsi m. kir. 4. honvéd vegyesdandár vezérkari osztályát vezette. A vegyesdandár élén akkor Werth Henrik altábornagy, volt hadiakadémiai parancsnoka állt.

1933. augusztus 1-jével Kéri Kálmán vezérkari századost áthelyezték a Honvédelmi Minisztérium VI-7/k. (közlekedési) osztályára. Az osztály ügykörébe tartozott a vasút- és közútfejlesztési munkáknál, valamint a vasúti és vízi szállítási eszközök, továbbá az ország gépjárműparkja fejlesztésénél a honvédelmi érdekek képviselője. Ennek érdekében összeköttetést tartott fenn az összes vasúti és hajózási igazgatósággal.

Ügykörébe tartozott mindenféle katonai szállítással kapcsolatos feladat megszervezése és gyakorlati irányítása, valamint az ezekkel kapcsolatos költségek biztosítása és az adminisztráció lebonyolítása. Az osztály kettős alárendeltségű volt: szervezési és végrehajtási ügyekben a vezérkar, míg közigazgatási és anyagi tekintetben a minisztérium alá tartozott. Kéri Kálmán százados az előbbi részleghez került, ahol előbb beosztott tiszt, majd alosztályvezető, csoportvezető és osztályvezető-helyettes lett. Mindeközben 1935. július 1-jétől 1937. május 1-jéig az Országos Légvédelmi parancsnokság vezérkari főnökének helyettese is volt. Kéri Kálmán a 7/k. vkf. osztályról úgy vélekedett, hogy az a vezérkar „ólmányája” volt. Ott csak dolgozni lehetett, szorgalmasan és kitartóan. A m. kir. Honvédségnek az ellenség elleni vasúti szállítását kellett megtervezni, megszervezni, a kész tervet napok alatt átdolgozni. Mozdonyvezető fiaként szerette ezt a munkát. Évtizedek múltán is fejből sorolta a vasútállomásokat, a vágánypárokat, az állomások áteresztő képességét, a berakodási lehetőségeket stb. Tudta, mit szállíthat egy szerelvény, miként kell annak összeállnia. Ismerte és vezette a mozdonyokat, de volt fűtő is. Tudta, a vezérkari tisztnek is ismernie kell mindazt, amit az alárendelteknek, s neki is meg kell tudnia csinálnia azt, amit másoktól elvár.

1938 júliusában kiváló eredménnyel tette le a vezérkari törzstiszti vizsgát, amely alapfeltétele volt a vezérkari ranglétrán való további emelkedésnek.

A Szudéta-vidék körül kialakult csehszlovák–német feszültség miatt tervezett mozgósítás előzményeként mint a 7/k. osztály vezetőjét 1938. szeptember 5-ével nevezték ki a Központi Szállításvezetőség parancsnokává. A Központi Szállításvezetőség a honvédelmi szállítmányok körébe tartozó feliasztási, felvonulási kiürítési és egyéb csapat- vagy anyagszállítmány irányítására, szabályozására létrehozott katonai szervezet volt, amelyet a mozgósítást megelőző úgynevezett honvédelmi készültség elrendelése után a 7/k. osztály állított fel a békeidőben már előre elkészített tervek alapján. Önálló intézkedési joggal rendelkezett az ország vasúti vontató- és gördülőanyaga, valamint hajóparkja felett, utasításait a szállítás alatt lévő csapatok kötelesek voltak betartani. Mozcósítás esetén elvileg az ország összes közlekedési vállalata neki volt alárendelve. E fontos beosztást töltötte be, amikor 1939. május 1-jével vezérkari őrnaggyá léptették elő.

A második világháborúban

Alig volt negyvenéves, amikor az 1939 márciusában létrejött önálló szlovák állam fővárosába, Pozsonyba került a magyar királyi követségre, katonai attaséi beosztásba 1941. augusztus 1-jével.

A németül, olaszul, franciául és csehül is kitűnően beszélő vezérkari tiszt visszatért szűkebb hazájába, ahol a szlovák nyelven való tárgyalás sem esett nehezeére.

Pozsonyt Budapest követte. 1942. augusztus 1-jével a honvédelmi miniszter – vitéz Bartha Károly szolgálaton kívüli viszonybeli táborszernagy – szárnysegédévé nevezték ki, miközben a pozsonyi katonai attaséi beosztásából csak 1942. október 1-jével mentette fel az államfő. Ahogy mesélte, ezen két hónap alatt „ingázott” Budapest és Pozsony között. A honvédelmi miniszter szárnysegédi beosztását Bartha Károly felmentését követően vitéz lőfő nagybacsoni Nagy Vilmos nyugállományú vezérezredes, majd csataji Csataj Lajos szolgálaton kívüli viszonybeli vezérezredes honvédelmi miniszterek mellett is megtartotta. Miniszterei mellett sokat látott, tapasztalt és tanult, az 1942. április 1-jével (1942. március 30-i ranggal és 3. rangszámmal) vezérkari alezredessé kinevezett Kéri Kálmán. A hazai politikai élet szinte minden meghatározó szereplőjével megismerkedett, külföldi államfőkkel, politikusokkal, katonai vezetőkkel való találkozásokra kísért el – ahogy ő mondta – „főnökei”, de a Magyar Királyság képviselőjében járt Szófiában is a bolgár uralkodó, III. Borisz cár, 1943. szeptemberi temetése alkalmával.

Szárnysegédi szolgálata ideje alatt, 1942. november 1-jével (1942. október 29-i ranggal) kapta meg a vezérkari ezredesi rendfokozatot.

A három miniszter közül főleg az utóbbi kettővel szárnysegédként a legbizalmasabb, közvetlen munkatársi kapcsolatban volt. Személyük és a mellettük eltöltött két esztendő meghatározóvá vált életében. Nagy Vilmost politikailag szélesebb látókörűnek, liberálisabb felfogásúnak tartotta, akinél „kevesebben ismerték fel korábban a magyar kül- és katonapolitika tévutjait, amelynek hangot is adott”. Csatay kevésbé volt politikus alkat, ő a hadsereget a napi politikától távol akarta tartani. Legfőbb feladatának a honvédség felszerelésének, kiképzésének és motiváltságának javítását tekintette, hogy az bármely irányból jövő támadással a siker reményében vehesse fel a harcot. Képzett katonaként 1943-ban már mindketten tudták, hogy a németek nem nyerhetik meg a háborút, legfeljebb kompromisszumos békében reménykedhetnek. De ez a remény az idő múlásával egyre halványul. A m. kir. 1. honvéd hadsereg 1944 áprilisában a Kárpátok előterében történő felvonulásával kapcsolatban Csatay abban reménykedett, hogy a mozgósított, együtt tartott hadsereg egy gyors átállási kísérletnél döntő szerepet játszhat majd.

A „kényelmes” budapesti beosztásából a m. kir. 1. hadsereg alárendeltségében működő VI. hadtest vezérkari főnökeként 1944. június 10-én hadibeosztásba kerülő szárnysegédjét a honvédelmi miniszter az alábbi szavakkal búcsúztatta:

„Az 1. hadsereg feladatát abban látom, hogy az orosz hadsereget a Kárpátok előtt vagy a Kárpátokban addig tartsa vissza, amíg az angolszászok délről vagy délnyugatról közelebb érnek. Akkor a német rendszabályok, amik átállásunk ellen bevethetők, már korlátozottak lehetnek és a németek ellen fordulásunk sikert ígérő lesz. Kiméld a magyar vért!”

A két miniszter mellett eltöltött évek és a miniszteri szárnysegédként kapott bizalmas információk, valamint német tisztekkel folytatott őszinte beszélgetések közben szerzett tapasztalatai alapján harctéri beosztását a Tatár-hágót védő VI. hadtest vezérkari főnökeként abban a tudatban foglalta el, hogy a németek ezt a háborút elvesztették, Magyarország és a nemzet számára az egyedüli helyes út ebben a kritikus helyzetben a „szakítás” Németországgal.

A vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc altábornagy parancsnokolta, m. kir. VI. honvéd hadtesttel részese volt a Kárpátok előterében, illetve a Kárpátokban folyó harcoknak, jobbára védelmi műveleteknek.

1944 júliusában parancsnokát Budapestre rendelték, ahol a kormányzó kihallgatáson fogadta. Visszatérve harcálláspontjára, Farkas Ferenc altábornagy

elmondta vezérkari főnökének, hogy a Sztójay-kormány esetleges felmentése esetén felállítandó „katonakormányban” felajánlották neki a vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárcát. Egyúttal érdeklődött, hogy Kéri vezérkari ezredes alkalomadtán vállalkozna-e egy kényes feladatra. „A kérdésre, hogy mi volna az, azt felelte: az események rosszabbra fordulása esetén az oroszokkal tárgyalni.” A több mint huszonöt éves katonai szolgálat alatt belé nevelt fegyelem hatása alatt röviden jelentette: „Ha erre valaha parancsot kapok, természetesen teljesítem.”

Az ezzel kapcsolatos vívódásairól Kéri Kálmán így ír visszaemlékezésében:

„Az ellenséggel tárgyalni, nem, ezt talán végezze el más. Én becsületes katona akarok maradni, aki harcol, és nem pedig tárgyalgat. Napokig rágódtam ezen a kérdésen, amíg eljutottam odáig, hogy lelkiileg felkészültem erre a feladatra, meggyőződésből vállalva azokat a következményeket, melyek ebből fakadnak. Mindinkább úrrá lett rajtam az a sejtés, hogy közeleg az idő, amikor fontosabb lesz a tárgyalás, mint a harc, a fegyvernél is döntőbb lesz a szó.”

Felkészültsége, vezetői képességei alapján – 1944 júliusának végén a távol lévő hadtestparancsnokot helyettesítve egy veszélyes szovjet támadást is elhárított – 1944. augusztus 8-án már a m. kir. 1. honvéd hadsereg vezérkari főnöki posztjára nevezték ki, ahol parancsnoka vitéz lőfő dálnoki Miklós Béla vezérezredes lett, akinek a kormányzó bizalmasaként fontos szerepet szántak a szovjetekkel hamarosan megkezdendő fegyverszüneti tárgyalások lebonyolításában és a megkötendő fegyverszüneti megállapodás határozatainak végrehajtásában. Ehhez azonban nemcsak katonai ügyekben kiváló, hanem katonapolitikai és diplomáciai téren is jártas segítőre, vezérkari főnökre is szükség volt. Ezért nem tekinthető véletlennek Kéri Kálmán 1944. augusztusi kinevezése.

1944 októberében Miklós Béla vezérezredesnek Budapestre rendeléséből, a Honvéd Vezérkar főnökének egy október 14-ére Máramarosszigetre összehívott, majd lemondott eligazító értekezletéből, a kormányzó közeljövőben tervezett huszti látogatásáról szóló hírekből, valamint abból, hogy különböző megbízottakat kellett a hadsereg sávjában a legnagyobb titokban áttenni a szovjet oldalra, Kéri vezérkari ezredes arra a következtetésre jutott, hogy hamarosan döntő lépésekre kerül sor. Azonban erről sem felettesétől, sem máshonnan nem kapott konkrét információt. Ezért parancsnokával és többi tisztjával együtt teljesen váratlanul érte Horthy Miklós kormányzó – 1944. október 15-én 12.30-kor elhangzott – rádiószózata, amelyben bejelentette, hogy az országnak további

háborús pusztításoktól való megmentése érdekében fegyverszüneti tárgyalásokat kezd a Szovjetunióval mint a szövetséges hatalmak képviselőjével.

Tudta, hogy a német ellenlépések megelőzésére azonnal cselekedni kell. Azonban erre vonatkozó konkrét utasítást a nap folyamán többször megkísérelt telefonhívások ellenére sem a vezérkartól, sem a kormányzóságtól, sem pedig parancsnokától nem sikerült kapnia. Lehetőségei abban merültek ki, hogy a tájékoztatásért jelentkező beosztott parancsnokokat állásaikban maradásra, a bárholnan érkező támadások elhárítására és a fegyelem fenntartására utasította. Mivel látszott, hogy Budapesttől az 1. hadsereg magatartására vonatkozó érdemleges intézkedést és parancsokat nem fognak kapni, úgy döntött, hogy a fegyverszüneti feltételek megismerése és az együttműködés módjának megbeszélése céljából kapcsolatba lép a másik féllel, a szemben álló 4. ukrán front parancsnokságával. Terve az volt, hogy 1944. október 16-án reggel mint az 1. hadsereg vezérkari főnöke, akinek birtokában van a hadsereg helyzetével kapcsolatos minden olyan ismeret, amelyre szükség van a katonai együttműködés megkezdéshez, személyesen megy át az arcvonalon. A szovjetektől az addig még nem ismert előzetes fegyverszüneti feltételekről, a Moszkvában aláírt egyezményről kívánt információkat szerezni, annak érdekében, hogy visszatérve a m. kir. 1. hadsereg csapatainak a kormányzói proklamáció értelmében a szükséges intézkedéseket kiadhassák. E tervvel Miklós Béla is egyetértett. Azonban október 16-án reggel az indulás előtt, miután „felkérést” kapott Gotthard Heinrichi vezérezredestől, a német 1. páncéloshadsereg parancsnokától, hogy helyzettájékoztatás céljából keresse fel szobranci harcálláspontján, Miklós Béla úgy döntött, hogy vezérkari főnökével együtt ő is átmegy a szovjet oldalra. Így 1944. október 16-án reggel mind a m. kir. 1. hadsereg parancsnoka, mind vezérkari főnöke átlépte az arcvonalat azzal a szándékkal, hogy a szükséges ismeretek birtokában hamarosan visszatérnek, és megkezdik az előzetes fegyverszüneti egyezményben vállalt katonai kötelezettségek végrehajtását.

Erre azonban már nem kerülhetett sor. Ugyanis október 17-én este, amikor a 4. ukrán front parancsnokának, Iván Jefremovics Petrov hadsereg tábornoknak a hadiszállására érkeztek, és ahol Magyarország kormányzójának képviselőjeként üdvözölték őket, sajnálkozva közölték velük, hogy Budapesten, így a Honvéd Vezérkarban is a németek, illetve magyar követőik vették át hatalmat, akik parancsot adtak a honvédségnek a háború további folytatására .

Budapesten és gyakorlatilag az országnak a szovjet Vörös Hadsereg által meg nem szállt területén a Szálasi Ferenc névvel fémjelzett Nyilaskeresztes Párt vette át a hatalmat. A hivatalnokokat és a m. kir. Honvédség tagjait – a zsidó

munkaszolgálatosokat is! – feleskették a miniszterelnöki tisztség mellett az ideiglenesen a kormányzói jogkört is gyakorló Szálasi Ferencre.

Kéri Kálmánnak már csak államfői jóváhagyásra váró kitüntetési javaslatát – a Magyar Érdemrend középkeresztje hadiszalagon, kardokkal – törölték.

A nyilas-hungarista hatalom „hűtlenség” vádjával 1945. január 18-án megfosztotta vezérkari ezredesi rendfokozatától Kérit, aki a szovjet oldalról már nem tért vissza a magyar királyi 1. honvéd hadsereg csapataihoz, mert a szovjet „fél” nem tette azt lehetővé. Ahogy mondta: be kellett látnia, hogy ezzel végül is az életét mentették meg, mert az új hatalom szinte biztosan hadbíróság elé állította volna, és az ítélet minden bizonnyal halálos lett volna.

Kéri Kálmánt – Miklós Bélával együtt – a szovjet katonai hatóságok Moszkvába szállították, ahol bekapcsolódott az ottani tárgyalásokba. Ezek a Horthy Miklós által kiküldött delegáció tagjai – vitéz Faragho Gábor vezérezredes, gróf Teleki Géza egyetemi tanár, Szent-Iványi Domokos rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter –, továbbá a szovjet Vörös Hadsereghez szintén „átment” vitéz Vörös János vezérezredes, a m. kir. Honvéd Vezérkar korábbi főnöke (1944. április 16. – 1944. október 16.) és az emigráns kommunista vezetők között, valamint a szovjet kormány képviselői között folytak. A magyarok és a szovjet illetékesek moszkvai tárgyalásai eredményeként megszületett a döntés: a Vörös Hadsereg által elfoglalt magyar területeken „választásokat” tartanak, hogy azok eredményeként létrejöjjön az új magyar állam nemzetgyűlése, illetve egy új kormány, amely szembefordul Németországgal, és a szövetségesek fegyvertársává válik.

1944. december 21-én Debrecenben összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés, amely megválasztotta a Moszkvában Vjacseszlav Mihajlovics Molotov külügyminiszter által már összeállított Ideiglenes Nemzeti Kormányt. Kéri Kálmán az új Magyar Honvédség egyik vezetője, 1945. január 1-jétől a Honvédelmi Minisztérium katonai főnöke lett. Feladata a fegyverszüneti szerződésben vállalt magyar hadosztályok felállítása, megszervezése és a németek elleni hadműveletekre való alkalmassá tétele volt.

Bár az Ideiglenes Nemzeti Kormány Igazoló Bizottsága 1945. február 26-án „igazolt”-nak nyilvánította, 1945. március 3-án állásából felmentették, és azzal a váddal, hogy szabotálja a magyar hadosztályok frontra küldését, letartóztatták. A vád annyiban igaz volt, hogy Kéri Kálmán a rendelkezésre álló, rosszul felszerelt, fizikailag és szellemileg a harcra még fel nem készített alakulatokat alkalmatlannak találta a bevetésre, ezért harctérre irányításukat katonai szempontokból ellenezte. Ezzel szemben a kormány – benne a honvédelmi miniszter, Vörös János vezérezredes – politikai okokból az új magyar haderőnek a Német

Bírodalom elleni minél előbbi és minél nagyobb számban történő alkalmazását követelte. Ezen kívül közvetlen előjárójával, a honvédelmi miniszterrel, Vörös János vezérezredessel számos múltbeli és aktuális konfliktusa akadt. Csaknem két hónapos fogva tartás után, bizonyítékok hiányában szabadlábra helyezték, és visszakerült a minisztérium létszámfeletti állományába.

A fordulat és az államszocializmus éve

1945. augusztus 8-án a HM Katona Politikai Osztálya ismét őrizetbe vette, és átadta a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet tagozatának. Itt megállapították, hogy nem háborús bűnös, nem is kém, sőt érdemei vannak, ezért szabadon bocsátották.

Érdemeit a *Honvédségi Közlöny* 1946. február 1-jén megjelent 2. számában, a „Személyi rendeletek”-ben így ismerték el: a honvédelmi miniszter Kéri Kálmán vezérkari ezredest „a demokratikus Magyarország érdekében a honvédségen belül kifejtett tevékenységéért [...] három év rangelőnyözéssel és előléptetéssel” jutalmazta. „Az előléptetésre külön történik intézkedés” – olvasható a már jelzett *Honvédségi Közlöny*-ben. Ám erre az intézkedésre közel negyvenöt évet kellett várni. Amikor ugyanis Kéri Kálmán megtudta, hogy kinevezéséhez a megszálló orosz hatóságok, pontosabban a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökének hozzájárulása szükséges, kijelentette, hogy „a kinevezést csak akkor fogadhatja el, ha arról a Magyar Köztársaság elnöke szuverén módon dönthet”.

Miután a Katona Politikai Osztály számára felajánlott vezetését nem fogadta el, ismét létszámfeletti állományba került egészen 1946. október 23-áig, amikor 1946. szeptember 1-jei dátummal az 5000/1946. M.E. rendelet alapján mint nélkülözhetőt – ellátási igényei megtartása mellett – elbocsátották a honvédség tényleges állományából.

Elbocsátása után magántisztviselőként a svájci CIBA gyógyszergyár budapesti képviseleténél dolgozott. 1949 februárjában a HM Katona Politikai Osztálya letartóztatta, 1949. február 8-án internálták. Előbb Budapesten, majd Kistarcsán volt internált, majd a hírhedt recski munkatáborba került, ahol a büntetőbrigádban dolgozott.

1953. december 4-én szabadult Recskről, de előtte, 1953. december 3-án „a demokratikus államrend elleni gyűlöletre izgatás” vádjával négyévi szabadságvesztésre és 500 forint vagyonelkobzásra ítélték. Ahogy emlegetni szokta: így adtak „törvényes formát” a letartóztatásának és internálásának.

Szabadulása után a szokásos volt katonatiszti életutat járta be. Volt éjjeliőr, portás, fordítóirodai külső fordító, az Astoria szálló és a Kárpátia étterem pince-mestere, végül a Hungária Szálloda és Étterem Vállalat központi raktárosaként ment nyugdíjba 1966-ban. Közben sokakat tanított német és francia nyelvre és a vele kapcsolatba kerülőket emberségre, tisztességre, hazaszeretetre. A kommunista hatalom állambiztonsága általi „beszervezést” – számos egykori tiszt- és tábornoktársához hasonlóan – nem kerülhette el, de érdemi tevékenységet nem folytatott, hasonlóan „beszervezett” tisztáraival összejátszva végül elérte, hogy a hálózathoz kizárták.

Érdekelte a hadtörténelem. A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának felkérésére felkereste személyes ismerőseit, az egykoron fontos beosztásban lévő katonai vezetőket (Vattay Antal, Röder Vilmos), akik nem álltak szóba az új rendszer történészeivel, de őt hajlandóak voltak fogadni, és kérésére megírták visszaemlékezéseiket. Ezt a Budapesti Rendőr-főkapitányság szervezkedésnek minősítette, ezért Kéri Kálmán 1965 júniusa és 1966 decembere között rendőri felügyelet alatt állt. Ez azonban nem tartotta vissza a hadtörténeti kutatásoktól. Nyugdíjazása után rendszeres látogatója volt a Hadtörténelmi Intézetnek és a Hadtörténelmi Levéltárnak. Bár világnézetüket tekintve nem álltak azonos platformon, már az 1960-as évek végén jó kapcsolat alakult ki a Hadtörténeti Intézet és Múzeum vezetése és kutatói, valamint az akkor még „deklasszált elemként” nyilvántartott Kéri Kálmán között. Az előbbieket mint a sorsfordító idők tanújára, élő történelmi forrásként tekintettek rá. Kálmán bácsi – ahogy mindenki hívta – értékelte, hogy egyenlő partnerként kezelik, és azt, hogy az objektív valóság megismerésére törekcszenek. Nem egyszer „második otthonaként” említette a Hadtörténeti Intézetet. Tanulmányokat, visszaemlékezéseket írt, interjúkat adott, az ezekért kapott tiszteletdíjakból egészítette ki csekélyke nyugdíját. Neve országsszerre egyre ismertebbé vált.

A politikai légkör lassú enyhülésével mind gyakrabban keresték fel volt bajtársai. Az 1980-as évek közepén már valóságos kör vette körül barátáiból és tisztelőiből, akiket arra biztatott, írják le emlékeiket, hogy amennyire lehet, ezekkel is pótolják a m. kir. Honvédség a háború idején vagy az azt követő időkben nagyrészt elveszett korabeli dokumentumait. Később külföldre is utazhatott. Rengeteget tett azért, hogy a világban szétszóródott magyar hadtörténelmi emlékek hazakerüljenek. Bécsi útjait követően mindig iratok százai kerültek Magyarországra. Ezeket a Hadtörténelmi Levéltár megvette, áruk újabb utazásokat tett lehetővé, amelyek újabb és újabb dokumentumokkal gazdagították a levéltár gyűjteményét, és gyarapították a m. kir. Honvédséggel kapcsolatos

ismereteinket. Az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején fiatal történészek jelentek meg a Hadtörténeti Intézetben és a Hadtörténelmi Levéltárban, akik már ideológiai megkötések és a háború utáni évtizedekben rárakódott sztereo-típiák nélkül akarták vizsgálni Magyarország hadtörténetét. Kálmán bácsi sokat beszélgetett velük, magyarázott nekik, személyes ismeretei alapján olyan, az eseményekre befolyást gyakorló személyi összefüggésekre mutatott rá, amelyek megmaradt iratok alapján sem lehettek volna megismerhetők az utókor számára. Ugyanis Kéri Kálmán nem titkolt szándéka volt a m. kir. Honvédség második világháború után sárba tiport becsületének helyreállítása. Azt akarta, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia hadereje, de még inkább a két világháború közötti magyar hadsereg története a maga erőnyeivel és hibáival együtt objektíven álljon az utókor előtt.

Az egyre gyorsabban változó világban életkorát meghazudtoló aktivitással tevékenykedett. 1988. szeptember 16-án egyik alapító tagja és elnöke lett a törvénytelenül fogva tartottak és joghátrány-szenvedettek érdekképviselőit felvállaló Recski Szövetségnek. Ugyanebben az évben lett szintén alapító tagja és elnöke a Honvéd Hagyományörző Egyesületnek, a HOHÉ-nak, amelynek célja a m. kir. Honvédség emlékének megőrzése, hagyományainak ápolása és átadása a mai magyar hadseregnek, megteremtve a jogfolytonosságot a múltbeli és a jelenlegi magyar haderő között.

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum vezetése is értékelte ezen a téren szerzett érdemeit. Néhány nappal a Magyar Köztársaság kikiáltása után, 1989. november 8-án az intézmény főigazgatója, Liptai Ervin vezérőrnagy az alábbi kéréssel fordult minisztériumi előjáróihoz:

„az 1960-as évek óta a Néphadsereggel, illetve a Hadtörténeti Intézettel lojális magatartást tanúsít. Az 1919 és 1945 közötti korszak megismeréséhez sok szakmai segítséget nyújtott. Fontos szerepe van abban, hogy a Hadtörténeti Intézet és Múzeum felbecsülhetetlen értékű második világháborús dokumentumokat kapott meg. Javaslom ügyének sürgős felülvizsgálását, nyugállományú ezredesi rendfokozatától való megfosztásának törlését.”

A rendszerváltás után

Részben a fentiekben vázolt felterjesztés alapján 1990. március 1-jével Szűrös Mátyás, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének elnöke mint ideiglenes köztársasági elnök Kéri Kálmánt a tartalékkállományban vezérőrnaggyá nevezte

ki. (A kinevezés előtti „nyomozás” során derült ki, hogy Kéri Kálmánt egykori vezérkari ezredesi rendfokozatától annak idején „elfelejtették” megfosztani.)

A sors fintora, hogy az előléptetési parancsot Kárpáti Ferenc, a Magyar Néphadsereg utolsó előtti politikai főcsoportfőnöke, a Magyar Népköztársaság vezérézredesi rangban levő utolsó honvédelmi minisztere nyújtotta át, aki Németh Miklós második kormányában 1989. december 15-től már tartalékkállományban „civil” miniszterként felügyelte a honvédelmi tárcát.

Kéri Kálmán az 1990. áprilisi demokratikus választásokon a Magyar Demokrata Fórum országos listáján országgyűlési képviselőként bejutott az Országgyűlésbe. Az 1990–1994-es országgyűlési ciklus legidősebb tagjaként az alakuló ülés korelnökeként is tevékenykedett. Ennek értelmében az első szabadon választott országgyűlés eskütétele után – lévén, hogy ekkor Szűrös Mátyás tisztsége megszűnt – Göncz Árpád házelnökké választásáig közjogi értelemben másfél órán át Magyarország első embere, azaz államfője volt.

1991. március 14-én a Magyar Köztársaság elnöke, Göncz Árpád vezérézredessé nevezte ki.

Példamutatóan vett részt az Országgyűlés munkájában. Utazott és szervezett, eseményeket támogatott. Fő szervezője volt az 1992 augusztusában a Ludovika Nagyrétjén megszervezett ludovikás világtalálkozónak, ahol a Magyarországon élő egykori ludovikások csaknem ötven esztendő után először találkozhattak szabadon emigrációba került egykori évfolyamtársaikkal. Naptárában a napok szinte mindig órára voltak beosztva.

Kéri Kálmán a második világháború alatt az ország és a nemzet megmentéséért folytatott Hitler-ellenes politikai szolgálataiért, önfeláldozó magatartásáért, valamint a Magyar Honvédség újjászervezésében végzett kimagasló teljesítményéért két magas kitüntetésben részesült: 90. születésnapjára, 1991-ben a Magyar Köztársaság babérkoszorúval ékesített Zászlórendjét, 1993-ban pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjét vehette át.

Halála előtt néhány nappal arra a kérdésre, hogy miért nem pihen, azt válaszolta: „Vannak kötelességeim és feladataim, azoké az elsőbbség. Még a Honvéd Hagyományörző Egyesület ügyét szeretném rendezni, és utána újra hadtörténetészkedhetek.”

Utóbbi már nem adatott meg neki, de legfőbb vágya teljesült: a volt m. kir. honvéd tisztikar és annak még élő tagjai visszanyerték becsületüket. A „Nyugaton” és a Magyarországon élő egykori honvédtisztek végleges megbékélésére szánt összejövetelt már nem hívhatta egybe. 1994. május 26-án hunyt el. Katonai tiszteletadással vettek tőle búcsút a Fiumei úti sírkertben 1994. június 7-én.

Földi maradványait a Szent Gellért-plébánia urnatemetőjében helyezték örök nyugalomra. Egykori lakóháza – Budapest II., Érmelléki utca 9. – bejaratánál emléktábla emlékeztet rá.

Irodalom

- Kéri Kálmán: *Magyar Vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti években*. Budapest, Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, 1990.
- Majdán Béla: „Magyarnak lenni: hit”. *Egy XX. századi magyar család története több mint száz évvel a trianoni békediktátum után és több mint 25 évvel Kéri Kálmán halála után*. Kézirat.
- Szakály Sándor: A tisztikar szelleme és magatartása a második világháború időszakában. Beszélgetés Kéri Kálmán volt vezérkari ezredessel. *Honvédségi Szemle*, 41. (1987), 8. 87–92.
- Szakály Sándor: A recski kényszermunkatáborból az Országgyűlésig. Kéri Kálmán nyugállományú vezérezredes, a Magyar Országgyűlés korelnöke, 1990. *Nemzetőr*, 1990. szeptember.
- Szakály Sándor: Az elmaradt fordulat napjai. 1944. október 15–16. Beszélgetés Kéri Kálmánnal. *Élet és Irodalom*, 1991. október 18.
- Szakály Sándor: Elment egy katona. Kéri Kálmán vezérezredes (1901–1994). *Magyar Nemzet*, 1994. június 7.
- Szakály Sándor: 1901. július 25-én született. Kéri Kálmán nyugállományú vezérezredes. *Ármádia*, 2. (2001), 8. 40–41.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Lexikon és adattár*. Budapest, Ister Kiadó, 2003.
- Szakály Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945*. Budapest, Magyar Napló, 2015.

Forrás

- Kéri Kálmán: *1944. október 15. és az 1. magyar hadsereg*. Kézirat. HM HIM HL Tanulmánygyűjtemény 2741.